

การเปลี่ยนแปลงสังคมตามแผน

บทที่ 5

การเปลี่ยนแปลงสังคมตามแผน

การที่ปล่อยให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นและเป็นไปเองโดยขาดการควบคุมจากมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงนั้นก็จะเกิดผลเสียได้ โดยจะไม่ตรงตามเป้าหมายหรือเกิดผลดีแก่สังคม ฉะนั้น บุคคลในสังคมผู้เห็นความสำคัญในเรื่องการเปลี่ยนแปลง จึงได้พยายามรวบรวมการเปลี่ยนแปลง ให้เกิดเป็นหมวดหมู่ ของการเปลี่ยนแปลงตามแผน เกิดขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ ที่ต้องการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่สังคมได้

การพัฒนาทางสังคม

การพัฒนา แปลว่าการทำให้เจริญ ซึ่งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้น โดยเป็นไปในทางที่พึงปรารถนา ซึ่งควรจะเป็นความปรารถนาของคนส่วนมากในสังคมที่ต้องการมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น แต่โดยมากมักจะเป็นความปรารถนาของผู้บริหารหรือผู้นำของสังคมนั้น ๆ มากกว่าจะเกิดขึ้นจากกลุ่มนุ่มบุคคลส่วนมากในสังคม และการพัฒนาทางสังคมที่แท้จริงจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดผลประโยชน์ของส่วนรวม จึงจะไม่เกิดการขัดแย้งกันในระบบความสัมพันธ์ที่ส่วนตัวบุคคลมีต่อส่วนรวม โดยระบบความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมที่พึงปรารถนา คือ ระบบที่บุคคลต่าง ๆ ในสังคมยอมรับสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของตน ฉะนั้น การพัฒนาทางสังคม คือ การทำให้ความขัดแย้งได้ ๆ ที่อาจมีอยู่ในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมหมดไป

การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ได้กำหนดทิศทาง และมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้น เมื่อมีการกำหนดทิศทางก็เท่ากับเป็นการกำหนดเป้าหมาย เป้าหมายนั้น แบ่งได้ 2 ลักษณะ

1. เป้าหมายสูงสุด (Ultimate Goal) ซึ่งหมายถึงจุดหมายปลายทางซึ่งตั้งไว้เป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดโดยเป็นไปตามอุดมคติ

2. เป้าหมายอุปกรณ์ (Instrumental Goal) คือ เป้าหมายที่เป็นอุปกรณ์ที่จะบรรลุถึงเป้าหมายสุดยอด เป้าหมายอุปกรณ์จะเป็นจุดหมายที่สำเร็จได้ภายในระยะเวลาและสถานที่หนึ่ง เป็นเป้าหมายที่สามารถบรรลุความสำเร็จได้ภายในเวลาที่กำหนด มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงมากกว่าเป้าหมายสุดยอด

การเปลี่ยนแปลงสังคมตามแผน

“การเปลี่ยนแปลงสังคม” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม ส่วน “การเปลี่ยนแปลงสังคมตามแผน” ไม่จำเป็นต้องหมายถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวที่เพียงการณ์ เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มสังคมที่รับการเปลี่ยนแปลงหมายถึงแต่เพียงการเกิดความแตกต่างจากแบบที่เคยเป็นอยู่ท่านั้น แต่ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการกระทำของบุคคลบางคนหรือบางกลุ่ม ซึ่งคิดสร้างแผนการที่จะดำเนินให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในทางที่ตนประสงค์

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงตามแผน

ลิพพิต, วัทสัน, และเวสต์เลียร์ (Ronald Lippitt, Jeanne Watson and Bruce Westley) จำกัดความการเปลี่ยนแปลงตามแผนไว้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงตามแผน (Planned Change) เกิดจากการตกลงใจที่จะพยายามปรับปรุงระบบบริการของตัวเองขึ้นอย่างจริงจัง และมีการขอความช่วยเหลือจากตัวแทนของการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) มาช่วยปรับปรุง การตกลงใจที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงนี้อาจกระทำการที่น้ำหนักขึ้นมาเอง ด้วยความคิดของบางคนในระบบสังคมหรือหน่วยงานนั้น ๆ หลังจากที่ได้ประสบปัญหาความยากลำบากมาด้วยตนเองจึงต้องหาทางแก้ไข หรือโดยที่คนในระบบสังคมนั้นเองพบบริการแก้ไขปรับปรุงของเดิมให้ดีขึ้น มีฉะนั้นก็เกิดขึ้นจากคำแนะนำของตัวแทนของการเปลี่ยนแปลง ผู้อยู่ในระบบสังคมนั้นที่ได้สังเกตแล้วเห็นว่าระบบสังคมนั้นสมควรได้รับการเปลี่ยนแปลง และเป็นฝ่ายริเริ่มเข้ามา มีความสัมพันธ์ช่วยเหลือระบบสังคมนั้นให้เปลี่ยนแปลง

จากข้อความนี้เราสามารถสรุปความสำคัญออกมายังไงได้ว่าการเปลี่ยนแปลงตามแผนจะประกอบด้วย

1. ผู้ให้การเปลี่ยนแปลง
2. ผู้รับการเปลี่ยนแปลง
3. แผนการที่จะใช้ปฏิบัติ

ผู้ให้การเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และผู้รับการเปลี่ยนแปลง (Client System)

ผู้ให้การเปลี่ยนแปลง ความมีลักษณะ

1. มีความรู้ ความคิด ความชำนาญในวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งไม่มีอยู่ก่อนในระบบสังคมของผู้รับการเปลี่ยนแปลง
2. มีความสามารถที่จะชักชวนเกลี้ยกล่อมให้ผู้รับการเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนความคิดเห็นเดิม และหันมาปรับเปลี่ยนความคิดเห็นอีกแบบหนึ่งซึ่งผู้ให้การเปลี่ยนแปลงต้องการ

ผู้ให้การเปลี่ยนแปลง “ที่มาจากการเปลี่ยนแปลง” หมายถึงบุคคลผู้หนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอยู่นอกสังคมที่จะมีการเปลี่ยนแปลง ข้อสังเกตก็คือ ให้นึกถึงสังคมที่จะมีการเปลี่ยนแปลง เป็นหลัก ถ้าบุคคลที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงมิใช่คนในสังคมนั้น แม้จะมีลักษณะเชื้อชาติ วัฒนธรรม เมื่อคนในสังคมนั้นก็ตาม ก็ถือว่าเป็นบุคคลที่มาจากการเปลี่ยนแปลงที่จะเปลี่ยนแปลง

ผู้รับการเปลี่ยนแปลง ความมีลักษณะ

1. เป็นผู้ที่อยู่ในสังคมซึ่งเห็นสมควรว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง กิจกรรมต่าง ๆ ของชีวิต ที่เคยปฏิบัติมาจนเกิดความเบื่อชินแล้ว ผู้รับการเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผู้ที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง หรือไม่มีความต้องการก็ได้
2. เป็นผู้ที่มีความต้องกว่าในสังคมของผู้ให้การเปลี่ยนแปลง

กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงตามแผน

ลิพพิท, วัทสัน และเวสท์ลีย์ ได้กำหนดขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงตามแผนไว้เป็น 7 ขั้น มีดังนี้

ขั้นที่ 1. ระบบสังคมของผู้รับการเปลี่ยนแปลงพบว่าตนมีความต้องการการเปลี่ยนแปลง บางครั้งด้วยการกระตุ้นแนะนำจากผู้ให้การเปลี่ยนแปลง

ขั้นที่ 2. ผู้ให้และผู้รับการเปลี่ยนแปลงสร้างและกำหนดขอบเขตของความสัมพันธ์ (เพื่อทำงานรวมกัน) ขึ้น

ขั้นที่ 3. กำหนดปัญหาที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงและตกลงกันให้ชัดเจนในลักษณะของ ปัญหานั้น

ขั้นที่ 4. ร่วมกันพิจารณาการเปลี่ยนแปลงแบบต่าง ๆ ที่อาจจะทำได้หลายทาง แล้ว กำหนดเป้าหมายและเจตนาสำหรับการเปลี่ยนแปลงให้แน่นอน

ขั้นที่ 5. เริ่มพยายามปฏิบัติการในสภาพกรณีที่เป็นอยู่เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ ผลอย่างที่ต้องการ

ขั้นที่ 6. ทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแล้วแฝกรายไปจนทั่วระบบสังคมอย่างมั่นคง และยั่งยืน

ขั้นที่ 7. สิ้นสุดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับการเปลี่ยนแปลง หรือหากจะยังความสัมพันธ์กันไว้ต่อไป ก็ให้ตกลงกำหนดลักษณะของความสัมพันธ์นั้นเสียใหม่

1. ระบบสังคมของผู้รับการเปลี่ยนแปลงพนว่าตนมีความต้องการเปลี่ยนแปลง บางครั้งด้วยการกระตุ้นจากผู้ให้การเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงที่จะเป็นประโยชน์เกิดขึ้นได้ต้องมีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงเสียก่อน ความต้องการนี้อาจเริ่มจากตัวของผู้รับการเปลี่ยนแปลงเอง แต่ในบางครั้งก็เป็นความต้องการของผู้ให้การเปลี่ยนแปลงที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ ซึ่งโดยมากมักจะเป็นไปในลักษณะหลังนี้

2. ผู้ให้และผู้รับการเปลี่ยนแปลงสร้างและกำหนดขอบเขตของความสัมพันธ์ขึ้น นั่นย่อมหมายความว่ารู้ข้อมูลและความมุ่งหมาย ผลประโยชน์ได้เสีย รู้ถึงความประสงค์และความสามารถว่าจะทำงานร่วมกันได้แค่ใด เพื่อจะให้งานนั้นบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. กำหนดปัญหาที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงและทดลองกันให้ชัดเจนในลักษณะของปัญหานั้น เพราะถ้าตกลงกันไม่ได้ทั้งผู้ให้และผู้รับ หรือเข้าใจไม่ตรงกัน ก็จะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นไม่ได้

4. ร่วมกันพิจารณาการเปลี่ยนแปลงแบบต่าง ๆ ที่อาจจะทำได้หลายทาง แล้วกำหนดเป้าหมายและถอนน้ำหนักของการเปลี่ยนแปลงให้แน่นอน เมื่อได้มีการประชุมหารือกันและการทดลองแบบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในการเปลี่ยนแปลง เสร็จแล้วก็ให้มีมติที่จะกำหนดเป้าหมายเจตนา สำหรับการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อจะได้ดำเนินการอย่างถูกต้อง

5. ปฏิบัติการในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ผลอย่างที่ต้องการ โดยคุ่าว่าจะเริ่มดำเนินการที่ไหนก่อนจึงจะให้เชื่อถือได้แก่คนในสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านชนบทที่จะเกิดขึ้นควรจะได้มีการเข้าถึงผู้นำของสังคมที่เป็นที่เชื่อถือของชาวบ้าน เช่น พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ

6. ทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแล้วแฝกรายไปจนทั่วระบบสังคมอย่างมั่นคง และยั่งยืน เพื่อที่จะให้การเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลเกิดขึ้น จะต้องเป็นที่ยอมรับแก่คนส่วนมากในสังคม จึงเป็นหน้าที่ของผู้ให้และผู้รับการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน ว่าจะมีวิธีการอันใดที่จะชักจูงให้บุคคลประเภทเดียวกันเปลี่ยนแปลงไปในรูปลักษณะเดียวกันได้

7. สิ่งสุดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับการเปลี่ยนแปลง หรือหากจะยังความสัมพันธ์กันไว้ต่อไป ก็ให้ตกลงกำหนดลักษณะของความสัมพันธ์นั้นเสียใหม่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเรียกว่าสำเร็จผลตามความมุ่งหมายได้ จะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ก่อสู่ผู้รับการเปลี่ยนแปลงรับไว้และดำเนินการต่อไปได้เอง โดยไม่ต้องมีผู้ให้การเปลี่ยนแปลงอยช่วยเหลืออีก

ในกระบวนการการเปลี่ยนแปลงตามแผน ผู้ให้การเปลี่ยนแปลงมักเป็นผู้เชี่ยวชาญในวิธีการและความคิดใหม่ ๆ ที่มาจากการบสัมคมของผู้รับการเปลี่ยนแปลง ในกรณีที่การเปลี่ยนแปลงนั้นมุ่งให้เกิดผลในระดับกว้างทั่วทั้งสังคม ผู้ให้การเปลี่ยนแปลงจะต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านี้ เช่น

1. จำนวนของผู้รับการเปลี่ยนแปลงมีมากกว่าจำนวนผู้ให้ เพราะฉะนั้น ความเห็นและคำแนะนำที่ส่วนหนึ่งของผู้รับการเปลี่ยนแปลงเห็นชอบและพร้อมที่จะปฏิบัติตามนั้น ส่วนอื่นที่เหลืออาจไม่เห็นด้วยและอาจมีการขัดขวาง

2. ผู้รับการเปลี่ยนแปลงมักมีความรวดเร็วแคลงใจในตัวผู้ให้การเปลี่ยนแปลงว่า เป็นผู้มีความคิดอ่อนที่มาจากการบสัมคมอื่น ซึ่งอาจนำมาใช้ในสังคมของผู้รับการเปลี่ยนแปลงไม่ได้ผล

ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงตามแผนจะเกิดขึ้นจะเป็นผลได้จะต้องเกิดจากความร่วมมืออย่างจริงจังทั้งผู้ให้และผู้รับการเปลี่ยนแปลงนั้น

บุคคลที่มีส่วนในการเปลี่ยนแปลง

- ศักดิ์ศรีและฐานะของผู้ให้และผู้ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มสังคม มักมีส่วนทำให้คนส่วนใหญ่ในกลุ่มคล้อยตาม
- บุคลิกลักษณะที่ผูกใจให้ผู้อื่นนิยมและคล้อยตาม
- ความสัมพันธ์กับบุคคลที่ตนต้องการเพร่ความคิด
- การสนับสนุนจากพากพ้อง หรือคนส่วนใหญ่

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นยากง่ายเพียงไร ขึ้นอยู่กับลักษณะของความคิดและวิธีการใหม่ ๆ ที่เสนอเข้ามาด้วย โดยมีสิ่งที่ควรนำมาพิจารณาดังนี้

สิ่งใหม่ที่นำการเปลี่ยนแปลงมา

- ความแปลกใหม่ที่เยี่ยงกับของที่มีอยู่เดิม
- ประโยชน์และผลที่จะได้จากการใหม่นั้นในการใช้งาน
- ราคาก่าวดของของใหม่
- ความได้เปรียบผู้อื่น เพราะการมีของใหม่ซึ่งผู้อื่นไม่มี

5. ความสุขสนบ้ายและความพอใจที่ได้รับจากการมีของใหม่
6. ความสามารถที่จะใช้ของใหม่นั้นได้อย่างชำนาญ
7. การที่สังคมไม่ถือเป็นสิ่งผิดร้ายที่จะรับเอาของใหม่นั้นไว้
8. การรับไว้ไม่ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงหรือจะทิ้งของเก่าที่ถือว่ามีและความสำคัญกว่า

ข้อสังเกต ในการเปลี่ยนแปลงใด ๆ นั้น ความสำคัญจะอยู่ที่การติดต่อสื่อสารในความคิด ระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย คือ ผู้ให้และผู้รับการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ เพราะต่างฝ่ายอาจมีพื้นเพมาจากความคิดทัศนคติจากสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างกัน แม้แต่ในระหว่างบุคคลในสังคมเดียวกันก็ตาม ฉะนั้น จะต้องคำนึงถึงในเรื่องเหล่านี้ให้มากเมื่อจะมีการเข้าไปเปลี่ยนแปลงที่ได้กิตาม

กลยุทธ์ทั่วไปที่ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแผนในระบบสังคม

ในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแผนโดยใช้วิธีการทั่วไปนั้น เป็นการกระทำที่จงใจและตั้งใจที่จะทำให้เกิด โดยพยายามดึงเอาหน่วยงานหรือตัวแทนการเปลี่ยนแปลง หลายหน่วยมาเกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ องค์ประกอบต่าง ๆ จึงมีความสำคัญ และการจะศึกษาตลอดจนนำเอารองค์ประกอบดังกล่าวมาดัดแปลงเพื่อนำมาใช้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

องค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่งของวิธีการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแผนนั้น ได้แก่ การดัดแปลงความรู้ให้เป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

กลยุทธ์ที่จะใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแผนนั้น พอยที่จะแยกกล่าวดังต่อไปนี้

1. วิธีการปฏิบัติตัวยเหตุและผล (Empirical-rational Strategy)

พื้นฐานของวิธีการนี้มาจากการสมมุติฐานที่ว่า มนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุมีผลและจะกระทำการตามเหตุผลที่ตนคิดว่าถูกต้อง ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นก็เนื่องจากกลุ่มคนในสังคมเห็นว่า หากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงขึ้น สภาพใหม่นั้นก่อให้เกิดความพอใจ พึงประณญา ดีกว่าเดิม และเหมาะสมกับคนและกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่ ด้วยความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลดังกล่าว ย่อมมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมของมนุษย์

วิธีการนี้ต้องอาศัยหลักการที่สำคัญดังต่อไปนี้

ก. การวิจัยขั้นพื้นฐานและความแตกต่างของความรู้ และการวิจัยเป็นวิธีการก้าวหน้าที่สุด ในการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ซึ่งผลของ การวิจัยส่วนใหญ่เป็นที่ยอมรับในหมู่ผู้ร่วมกิจกรรมที่เป็นจริงและเป็นความรู้ที่แน่นอน แต่ก็ต้องอาศัยการค้นคว้าหาดลอง รวมทั้งเวลา และเงิน

ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการค้นคว้าและวิจัยทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นอย่างมาก จะเห็นได้ชัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งการประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยี เนื่องจากการที่คนมีความประพฤติหรือมีพฤติกรรมในชุมชนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ การคมนาคมด้วยเกวียนหรือเดินเท้า การปลูกพืชผลด้วยวิธีการดั้งเดิม ลักษณะของวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้นจะเป็นแบบหนึ่งแต่เมื่อความรู้ใหม่แตกต่างไปจากเดิม มีการใช้เครื่องจักร เครื่องยนต์ และวิธีการผลิตแบบอุตสาหกรรม ทำให้ความประพฤติและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้นแตกต่างไปจากเดิมนอกจากนี้ การศึกษาทั่วไปของสมาชิกของสังคมย่อมทำให้คนในสังคมนั้น ๆ มีความเข้าใจทัศนคติ และค่านิยมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันสืบเนื่องมาจากการที่ได้รับความรู้ใหม่ ๆ

ช. การเลือกสรรบุคคลให้เหมาะสมกับงาน วิธีการนี้เน้นถึงการที่เลือกคนให้เหมาะสมกับงานเพื่อให้เป็นไปตามหลักเหตุผลซึ่งจะเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ด้วยเหตุที่การคัดเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับงานดังกล่าวยอมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงที่คน ๆ นั้นอาจจะหาทางค้นคว้าเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าต่อองค์การและสังคมนั้น ๆ แผนของการปรับปรุงวิธีการนี้เพื่อให้เป็นไปตามเหตุผลถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ เกี่ยวกับการสรรหาบุคคลที่เหมาะสมนั้น ได้มีนักจิตวิทยาสร้างแบบทดสอบขึ้น เช่น มิเนตซึ่งสร้างการทดสอบแบบการบ่รรยายภาพในแง่จิตวิทยาและทดสอบการบรรยายภาพในแง่สังคมมิตรภาพใน ตลอดจนแบบทดสอบความถนัด (Aptitude) เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีส่วนที่ทำให้บริษัท องค์กรต่าง ๆ สามารถเลือกคนได้เหมาะสมกับงานหรือหน้าที่ได้อย่างน้อยก็มีส่วนถูกเป็นส่วนใหญ่

ค. การจัดระบบงาน ในการดำเนินงานทุกอย่างจะต้องมีการจัดระบบงาน และแต่ละหน่วย มีการประสานงานกันตามลำดับชั้น มีการแบ่งหน่วยงานออกเป็นหน่วยย่อยให้มีสายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น แยกฝ่ายปฏิบัติการออกจากฝ่ายที่บริการ นอกจากนั้นต้องคำนึงถึงการจัดโครงสร้างขององค์การ การจัดลำดับขั้นการบังคับบัญชา โดยถือหลักเอกสารในการบังคับบัญชา หรือสั่งงาน ในระยะปี ค.ศ. 1887—1945 ซึ่งเป็นระยะเวลتين Max Weber เป็นผู้วางรากฐานทฤษฎีเกี่ยวกับองค์การในอุดมคติขึ้นว่า จะต้องมีการจัดองค์การให้มีการลดหลั่นในการบังคับบัญชา การมีกฎเกณฑ์การปฏิบัติงาน การกำหนดตำแหน่งหน้าที่เป็นส่วนสัด และมีตัวคนญี่ดํารงตำแหน่ง การคัดเลือกบุคคลเข้ารับตำแหน่งหน้าที่โดยคุณวุฒิและความสามารถ ทั้งนี้เพื่อบุคคลในองค์การนั้นจะได้ปฏิบัติงานบริหารร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและก้าวหน้า

ด้วยวิธีการจัดระบบของงานนี้ ย่อมมีอิทธิพลต่อบัญชาของความเปลี่ยนแปลงขององค์การทุกส่วน ลักษณะนี้จะมีส่วนทำให้เกิดการเพิ่มและลดผลผลิตและต้นทุนของกิจกรรม สาขาหนึ่งด้วย ในปัจจุบันมีการใช้การคำนวนโดยอาศัยเครื่องคอมพิวเตอร์ ทำให้ข่ายการค้นคว้า

วิจัยและความสามารถของการทำงานของแต่ละหน่วยบอยได้มาก และรวมทั้งการจัดระบบงาน ทำให้มีส่วนช่วยให้งานมีประสิทธิภาพและก้าวหน้าต่อไปตามเป้าหมายที่วางไว้ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงต่อระบบงาน

วิธีการนี้เน้นถึงการที่บุคคลในสังคมพยายามใช้ความเป็นเหตุเป็นผลเพื่อการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปตามแนวความคิดที่คนในสังคมคิดว่าถูกต้อง ลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดการสร้างเสริมความรู้ทางวิชาการและการวิจัยตลอดจนการถ่ายทอดความรู้และผลการวิจัย ให้แก่คนในสังคม เพื่อที่จะใช้ศิลปวิทยาการนั้นวางแผนให้สังคมเจริญขึ้น

2. วิธีการสร้างบรรทัดฐานของคนในสังคมขึ้นใหม่ (Normative-educative strategy)

วิธีการนี้สร้างขึ้นโดยอาศัยพื้นฐานของสมมุติฐานที่แตกต่างไปจากวิธีการแรก แต่มิได้หมายความว่าจะละทิ้งความเป็นเหตุเป็นผลและความเฉียบแหล淳ของมนุษย์ไปเสียหมด สมมุติฐานที่เกี่ยวข้องกับวิธีการนี้เนื่องมาจากสมมุติฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวว่า บรรทัดฐาน มีอิทธิพลต่อแบบแผนของความประพฤติและการกระทำการของมนุษย์ บรรทัดฐานทางสังคม และวัฒนธรรมนี้เองที่ได้รับอิทธิพลมาจากการทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมของคนในสังคม

ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงแบบแผนของความประพฤติของคนในกลุ่มก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลง บรรทัดฐานของสังคมจากแบบเก่าไปสู่แบบใหม่ รวมทั้งต้องมีการทำเปลี่ยนค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อ และระบบความสัมพันธ์ที่สำคัญ ๆ ด้วย จึงเห็นได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะพื้นฐานทางสังคมทั้งหมด มิใช่เฉพาะแต่เปลี่ยนแปลงกันเฉพาะความรู้ ข่าวสาร หรือความรู้ความคาด測ที่เป็นเหตุเป็นผลเพื่อการปฏิบัติเท่านั้น (ซึ่งเป็นวิธีการเฉพาะของข้อที่ 1)

วิธีการนี้อาศัยอิทธิพลโดยตรงจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแทนการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ที่จะสร้างทฤษฎีและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคมของผู้รับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มบุคคล กลุ่มเล็ก ๆ ชุมชน ก็ได้ เมื่อว่าทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างละเอียดก็ตาม แต่ก็เป็นร่องที่สามารถทำได้ในลักษณะของการให้ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงตามแผน

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเป็นกลุ่มดังกล่าว ประกอบด้วยองค์ประกอบหลายประการ ที่สามารถรวมเป็นวิธีการนี้ คือ

ก. เน้นถึงระบบของสังคมของกลุ่มผู้รับการเปลี่ยนแปลงและการเข้าร่วมกับโครงการเพื่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ตลอดจนหาทางปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้น ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะต้องพยายามมองหาหนทางและปัญหาด้านตัวเขาเอง และนำเสนอปัญหาดังกล่าวมาถกเถียงกับตัวแทน

ของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งได้มองเห็นแก่ยากับปัญหาและลู่ทางที่จะขัดบัญหาเหล่านั้น เพื่อรวมรวมความรู้ความคิดของทั้งสองฝ่ายเพื่อปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น

ข. ปัญหาดังกล่าวมิใช่จะเป็นปัญหาทางธุรกิจอย่างเดียว ซึ่งหมายถึงปัญหาที่มองเห็นได้ เช่น โรคภัยไข้เจ็บ การอนามัย การปรับปรุงสนับสนุนทาง ฯลฯ แต่อาจจะเป็นปัญหาทางน้ำมาร์ก เช่น ทัศนคติ ความเชื่อ บรรทัดฐาน และความสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอก ในสังคมของผู้รับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ และใช้วิธีการให้การศึกษาแบบใหม่แก่คนในสังคมนั้น เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ค. ตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงจะต้องเรียนรู้ถึงการเข้าร่วมและวิธีการทำงานร่วมกับผู้รับการเปลี่ยนแปลง ในอันที่จะใช้ตามความพยายามต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของผู้รับการเปลี่ยนแปลง ฉะนั้นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการศึกษาถึงปัญหา ตรวจสอบวิธีการที่ให้ความรู้แก่คนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหานั้น ๆ

ง. ลักษณะบางอย่างที่คนคิดไม่ถึง หรืออยู่ใต้จิตสำนึกซึ่งน่าจะนำมาแก้ไข จะต้องนำมาพิจารณาเพื่อให้คนในชุมชนหาทางร่วมกันพิจารณาและแก้ไขให้ดีขึ้นด้วย

จ. วิธีการและความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งทั้งตัวแทนและผู้รับการเปลี่ยนแปลง จะต้องเรียนรู้ เพื่อจะใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและปัญหาที่คล้ายคลึงกันที่จะเกิดขึ้นต่อไป

ด้วยเหตุนี้ วิธีการนี้จึงใช้ความรู้ทางเทคโนโลยีที่จำเป็นเท่านั้นที่จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหา สิ่งที่สำคัญที่สุด ได้แก่ ความพยายามของตัวแทนการเปลี่ยนแปลงที่จะให้การศึกษาแบบใหม่ ซึ่งมีส่วนเปลี่ยนบรรทัดฐานของสังคม ฉะนั้น การที่สร้างค่านิยมแบบใหม่และกล่าวถึงลักษณะของบรรทัดฐานของสังคมอย่างละเอียด เป็นเรื่องที่ตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงกับผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะต้องร่วมกันพิจารณาและสร้างขึ้นใหม่ ตลอดจนควรจะลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น กับค่านิยมอันเก่าให้มีน้อยที่สุด โดยการให้การเปลี่ยนแปลงนี้แผ่เข้าไปที่ลະน้อย

วิธีการสร้างบรรทัดฐานของคนในสังคมขึ้นใหม่ มีหลักการที่สำคัญต่อไปนี้

1. การปรับปรุงความสัมภารถในการแก้ปัญหาในระบบสังคม การใช้วิธีนี้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มหรือชุมชนนี้ ตั้งอยู่บนสมมุติฐานหลายอย่าง ทั้งความพยายามค้นหาความจริงที่มืออยู่ และการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทั้งภายในและภายนอก หรือทั้งปัญหาความสัมพันธ์ของมนุษย์และศีลธรรมจรรยา รวมทั้งให้เหมาะสมกับระบบของเทคโนโลยีที่ผลิตขึ้นใหม่ที่ใช้ในสังคม ฉะนั้นการแก้ปัญหานี้เป็นกระบวนการที่จะต้องปรับปรุง

เพื่อใช้กับความยากลำบากเกี่ยวกับเทคนิค ในเวลาเดียวกันการอาศัยหลักการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์โดยเริ่มต้นจาก การวางแผน รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหา การวัดผลและการพิจารณาผลที่เกิดขึ้น รวมทั้งการวางแผนใหม่ ล้วนแต่เป็นวิธีการส่งเสริมวิธีการนี้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เมื่อทั้งฝ่ายตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงและผู้รับการเปลี่ยนแปลงได้พยายามฝึกวิธีการแก้ปัญหาโดยอาศัยหลักเหตุผลดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผลลัพธ์ที่ได้รับหากก่อให้เกิดผลดีกว่าเดิม ย่อมเป็นการง่ายที่จะซึ่งให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงความคิด ทัศนคติ และบรรทัดฐานดังเดิมนั้น ก่อให้เกิดผลดีเท่าที่จะอาศัยความเชื่อและประเพณีแบบเก่า ทำให้คนในชุมชนหงุดหงิดรวมกันเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น

2. ส่งเสริมนบุคคลผู้ซึ่งมีส่วนทำให้ระบบสังคมเปลี่ยนแปลง ในการเปลี่ยนแปลงกลุ่มสังคมนั้น จะต้องพิจารณาถึงลักษณะของตัวบุคคลซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมด้วย บุคคลดังกล่าวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสรรค์และแสดงพฤติกรรมอย่างสมเหตุผล เพื่อให้สภាភการณ์ก้าวหน้าและดีขึ้นกว่าเดิม วิธีการที่จะส่งเสริมให้เกิดความสามารถด้านนี้ขึ้นกับบุคคลในสังคมเพื่อให้เกิดความเจริญเติบโตและความสัมพันธ์แบบใหม่ในชีวิตของเข้า มีดังต่อไปนี้

ก. ให้การปรึกษาแนะแนวแต่ละบุคคลในแต่ละองค์กรของสังคม เพื่อช่วยให้เขาได้ค้นพบการใช้ความสามารถ และการใช้ความสามารถนี้ให้เป็นประโยชน์

ข. นำกลุ่มบุคคลเข้ามาอบรมแนะแนวแนวทางให้เขายพยายามใช้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้าอาศัยอยู่ แนะแนวทางในการปรับปรุงเพื่อให้สังคมเจริญขึ้นโดยการเปลี่ยนแปลงคุณค่าเก่า ๆ

ค. สร้างห้องทดลองขึ้นเพื่อให้กลุ่มคนเข้าไปรับการทดลองและส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า เช่น การทดลองในห้องทดลองเพื่อการฝึกอบรม

สหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 1947 ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาล โดยได้เริ่มการทดลองครั้งแรก โดยนักวิชาการและนักศึกษาได้ร่วมกันศึกษาเกี่ยวกับตัวเข้าเองและปัญหาเกี่ยวกับพื้นเพทางบ้านของตนในอันที่จะหาทางพัฒนาตนและกลุ่มภายในห้องทดลองนั้น

จะเห็นได้ว่า บทบาทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น มีใช้แต่จะเน้นความสนใจเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางวิชาความรู้และเทคโนโลยีแต่ภายนอกอย่างเดียว ในขณะเดียวกันต้องพยายามหาทางปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงค่านิยม บรรทัดฐาน ทัศนคติ และความเชื่อซึ่งเป็นองค์ประกอบภายในด้วย ซึ่งส่วนใหญ่มักจะให้ควบคู่กันไป มิฉะนั้นอาจจะก่อให้เกิดปัญหาทางด้านความเนื่อยทางวัฒนธรรม

3. วิธีการใช้อำนาจบังคับเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Power Coercive Approaches to Effecting Change)

วิธีการนี้อ้างถึงการใช้อำนาจบางอย่าง เช่น อำนาจทางการเมือง อำนาจทางการปกครอง และอื่น ๆ ในอันที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดมีการวางแผน เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้เกิด มีขึ้น อำนาจดังกล่าวโดยปกติมักจะอาศัยกฎหมายออกมายกเว้นบังคับใช้ จะนั้นวิธีการนี้มักจะเป็น งานระดับชาติของทุกชาติที่จะก่อตั้งองค์การได่องค์การหนึ่งเพื่อวางแผน เพื่อการเปลี่ยนแปลง และออกแบบเป็นพระราชบัญญัติเพื่อบังคับให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงตามแผนที่คณะกรรมการได้กำหนดไว้

วิธีการนี้มีลักษณะในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. วิธีที่ไม่ใช้มาตรการรุนแรง วิธีการนี้ก็ได้แก่การต่อต้านในลักษณะสงบหรือโดยการ พูดอภิปราย เช่น มหาตมะนาวี นักพฤษฎีและนักปฏิบัติที่ไม่ใช้มาตรการรุนแรงในอันที่จะ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือ ดร. มาร์ติน ลูเซอร์ คิง ในสหรัฐอเมริกา โดยพยายามชี้ให้เห็น ถึงปัญหาความไม่เป็นธรรม ความไม่เท่าเทียมกัน และการควบคุมทางสังคม เพื่อที่จะให้ทุกคน ในสังคมร่วมกันคิดแก้ปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ในทำนองเดียวกัน รัฐบาลกวางແນ เพื่อให้เกิดมีการพัฒนาตามแบบการพัฒนาการแห่งชาติเพื่อให้ประชาชนสามารถปรับปรุงตัว เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ โดยแบ่งระยะเวลาเป็นช่วง ช่วงละ 3 ปี—5 ปี—10 ปี

2. ใช้สถาบันทางการปกครองเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลง โดยปกติอำนาจทาง การเมืองมักจะมีอิทธิพลที่สำคัญที่สุดทางหนึ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยการวางแผนรูปร่าง สถาบันทางการศึกษาและสถาบันอื่น ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม และผลักดันให้เกิดมีการ เปลี่ยนแปลงขึ้น เมื่อมีการร่างกฎหมายและผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาไปแล้ว การประกาศ ใช้กฎหมายให้มีผลบังคับใช้นั้นทำให้นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลง ย่องก่อให้เกิดผล

ประเทศไทยได้มีการวางแผนเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 โดยได้ตั้งสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมเพื่อดำเนินการศึกษาหาข้อมูลและวางแผน เพื่อให้เกิดเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงในทำนองเดียวกัน ประเทศไทยอื่น ๆ ในปัจจุบันก็มีองค์กร เช่นเดียวกันอุปถัมภ์ ล้วนแต่มีวัตถุประสงค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สมาชิกของสังคมได้มีโอกาส อุปถัมภ์กันเดียวกัน

ปัญหาและอุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงตามแผน

ในการพัฒนาสังคมให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้นั้น ต้องเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้าน สาขาอื่นด้วย เพราะสมาชิกของสังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกันมักจะมีระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อกันไป

helyyแบบ หั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา และการสันนากการ จึงเป็นไปได้ยากที่จะยกปัญหาด้านการพัฒนาสังคมขึ้นมาพิจารณาอย่างเดียว ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นล้วนแต่เป็นเรื่องของสังคมทั้งสิ้น ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยอาศัยประเทศไทย สังคม และโครงการหนึ่ง ๆ เป็นหน่วยการวิเคราะห์ เพราะการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้น มักจะกระทำกันในระดับประเทศชาติ หรือกลุ่มอาสาสมัครที่ทำต่อชุมชน หรือโครงการหนึ่ง ๆ จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างละเอียดเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาสังคม เพื่อให้เหมาะสมและดีขึ้นตามเป้าหมายต่อไป

ลักษณะทั่วไปของปัญหา

ในสถานการณ์ของประเทศไทยด้อยพัฒนา ความพยายามของการวางแผนเพื่อการพัฒนานั้น มักจะกระทำกันในสองระดับ คือ ระดับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ และการพัฒนาของแต่ละประเทศกับกลุ่มอาสาสมัครเพื่อการพัฒนา ปัญหาที่มักจะเกิดขึ้นในระดับประเทศไทยในปัจจุบัน ประเทศไทยด้อยพัฒนาได้ขอร้องจากประเทศที่พัฒนาไปแล้วช่วยเหลือโดยการนำอาวุโสเมืองและความรู้ทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาเพื่อพัฒนาประเทศ ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ประชากรทุกคนมีได้มีความต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง เพียงเฉพาะแต่รัฐบาลและชนชั้นสูงที่มีอำนาจจากการปกครองเท่านั้นที่ต้องการ ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย บางครั้งทำให้โครงการพัฒนา บางอย่างล้มเหลว หรือในระดับกลุ่มอาสาสมัครที่เชื่อกัน มีคนจำนวนน้อยเท่านั้นที่ให้ความร่วมมือ งานพัฒนาบางอย่างจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ตามปกติเมื่อมีการใช้แผนพัฒนาขึ้นในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้ที่อยู่ในข่ายของการพัฒนานั้น ได้แก่ คนธรรมดามาสัญชาติบ้าน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ผู้รับการเปลี่ยนแปลง ปัญหามีอยู่ว่า ผู้วางแผนหรือรัฐบาลจะทำอย่างไรที่จะให้คนธรรมดานะล่า�นี้ได้ยอมรับแนวความคิดใหม่โดยปราศจากการใช้อำนาจบังคับ เพราะความคิดใหม่ ๆ ดังกล่าวมักจะเป็นวัฒนธรรมแบบใหม่ที่มาจากการต่างประเทศ การที่คนจะยอมรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ นั้นต้องอาศัยระยะเวลา แต่ประเทศไทยด้อยพัฒนา บางครั้งมีความจำเป็นรีบด่วนที่จะต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระยะเวลาอันสั้น จึงเกิดปัญหาขึ้น แม้ว่าประเทศไทยด้อยพัฒนาทั้งหลายประสบกับปัญหาทางด้านการเงินและเศรษฐกิจก้าวตาม แต่ปัญหาทั้งสองอย่างนั้นอาจจะได้รับการแก้ไขโดยไม่ยากนัก แต่ความลำบากที่เกิดขึ้นได้แก่การให้คนยอมรับแนวความคิดและการใช้ความรู้ทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับเงินทองนั้น ซึ่งเป็นเรื่อง

ที่น่าหนักใจ เพราะปัญหาดังกล่าวเกี่ยวเนื่องกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมและการ
ผสมผสานทางวัฒนธรรม

ความล้มเหลวของการนำเอาสิ่งใหม่เข้ามาในสังคม (Innovation) มาจากหลายสาเหตุ ตัวอย่างเช่น ชาวนาในชนบทเลิกปลูกข้าวพันธุ์ผสมที่ให้ผลผลิตสูง เพราะข้าวพันธุ์ใหม่นี้ติดโรค ข้าวง่าย ไม่ทนทานต่อสภาพแวดล้อมในชนบทแห่งนั้น สาเหตุเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางการเกษตรไม่ได้พิจารณาถึงเรื่องสภาพแวดล้อมที่อาจมีอิทธิพลต่อข้าวพันธุ์ใหม่นั้น ถ้าหากชาวนาไม่สามารถซื้อเมล็ดพันธุ์พิชที่ทนทานต่อภูมิอากาศและมีผลผลิตสูง สาเหตุเกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็เนื่องมาจากสาเหตุทางเศรษฐกิจ และถ้าหากชาวนาไม่ปลูกข้าวโพด เพราะว่าภาระของเขามาก ไม่ชอบใช้ข้าวโพดปูรung เพื่อเป็นอาหาร สาเหตุก็เนื่องมาจากการนิสัยในการกินอาหาร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นเอง

องค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการยอมรับหรือการไม่ยอมรับความคิดใหม่ ๆ มาก ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าศึกษาถึงความเชื่อถือของคนในสังคมแต่ละสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมที่กำลังมีนโยบายวางแผนพัฒนา ถ้าหากสังคมหนึ่งคนมีความเชื่อว่าชีวิตสัตว์ทั้งปวงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ความเชื่อของคนอินเดียที่ว่าวัวเป็นพาหนะของพระอิศวร เป็นสัตว์ที่คนได้รับผลประโยชน์ทั้งทางด้านแรงงานและน้ำนมเพื่อเป็นอาหาร ไครผ่าหรือทำร้ายวัวเป็นบาป จะนั้น หากจะมีการตั้งโครงการทำเนื้อกระป่องในสังคมนั้นอาจจะไม่ได้ผล บางชาติ หรือคำสอนทางศาสนาบางศาสนาขัดกับความรู้และความจริงทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการขยายการแสวงหาความรู้และการเผยแพร่ความรู้ ศาสนาริสต์ที่เชื่อตามอริสโตรเติลว่า ของหนักต้องตกถึงพื้นดินก่อนของที่เบากว่า แต่เมื่อกาลิเลโอทำการทดลองได้ผลต่างกัน กาลิเลโอจึงถูกจับไปจำคุก บางสังคมความเชื่อและความนับถือผู้นำห้องถีนบังคนมีอิทธิพลต่อการยอมรับของใหม่ของคนในสังคมเช่นกัน ในระดับชาวบ้าน พระและผู้ใหญ่บ้านในบ้านหมู่บ้านมีอิทธิพลต่orthศนคติและความเชื่อของชาวบ้านมาก หากผู้นำดังกล่าวให้การสนับสนุนต่อโครงการใดโครงการหนึ่ง ชาวบ้านมักจะยอมรับโดยง่าย จะนั้นจึงน่าจะพิจารณาโดยละเอียดในแต่ละปัญหา ซึ่งมีผลดีและผลเสียต่อการพัฒนา

ปัญหาและข้อเสนอแนะในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแผน

รายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการเปลี่ยนแปลงตามแผนนี้ อาจแยกออกได้เป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ประมาณ 3 หัวข้อ ได้แก่ บุคลคลที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง ประการหนึ่ง ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมอีกประการหนึ่ง และประการสุดท้ายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

และลักษณะทางภูมิศาสตร์ ซึ่งอาจมีผลเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังจะแยกกล่าวโดยละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ปัญหาเกี่ยวกับตัวบุคคล** ตัวบุคคลเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดที่จะกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ และบางครั้งก็เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลง บุคคลที่เกี่ยวข้องต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีความรู้ เกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ อะไรมบ้าง ขอแยกกล่าวดังนี้

1.1 **ผู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง** ผู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้ ประกอบด้วยคนหลายระดับ ได้แก่

ก. **เจ้าหน้าที่ธนาคารโลก** ธนาคารเพื่อการพัฒนาตามภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก และประเทศผู้ให้เงินกู้รวมทั้งเงินช่วยเหลือ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องเงินทุนของโครงการต่าง ๆ เมื่อประเทศต้องพัฒนาได้เสนอโครงการเพื่อการพัฒนา เจ้าหน้าที่เหล่านี้ควรจะได้รับปัญหาและความยากลำบากที่จะเกิดขึ้นสำหรับโครงการต่าง ๆ รวมทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ของสังคมหรือประเทศนั้น ควรจะหาตัวเลขหรือสถิติที่เชื่อถือได้เพื่อช่วยพิจารณาในการร่างโครงการ หากเจ้าหน้าที่ดังกล่าวไม่พยายามเข้าถึงกับปัญหาและศึกษาโครงการสร้างทางสังคมอย่างละเอียดแล้ว การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายอาจจะไม่ได้ผล ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียหายในด้านเงินลงทุน เวลา และความเชื่อของประชาชนในเขตนั้นด้วย

ข. **ผู้เชี่ยวชาญ** ตามปกติความช่วยเหลือจากต่างประเทศที่มีต่อประเทศด้วย พัฒนาไม่ได้ให้ในรูปของเงินทุนเท่านั้น แต่ให้ในรูปของผู้เชี่ยวชาญเพื่อดำเนินการอีกด้วย ผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวควรจะมีความรู้ทั้งด้านเทคนิคที่จะให้คำปรึกษาอย่างดี (มีผู้เชี่ยวชาญบางคนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องข้าว เมื่อนั่งรถไฟฟ้าหุ่นยนต์สามารถเจ้าหน้าที่ห้องถีนว่า คนเมืองนี้ชอบปลูกหญ้าหรือและปลูกได้เชี่ยวชาญอุ่มทั่วบริเวณ) หากไม่มีความรู้แล้วอาจจะทำให้ขาดความเชื่อถือได้ รวมทั้งต้องมีความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างดีด้วย สิ่งนี้อาจจะเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานในการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะได้กล่าวอย่างละเอียดในหัวข้อต่อไป

ค. **เจ้าหน้าที่วางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลง** เป็นเจ้าหน้าที่ทางวิชาการจากสถาบันการศึกษาชั้นสูง และผู้ชำนาญการในสาขานั้น ๆ รวมทั้งผู้บริหารประเทศที่จะตัดสินใจในแต่ละโครงการที่ได้มีการเสนอเพื่อพัฒนา ในกรณีของเจ้าหน้าที่ทางวิชาการนั้น จะต้องพยายามใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามา โดยเฉพาะทฤษฎีและการปฏิบัติจากประเทศตะวันตก มาดัดแปลงแก้ไข เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของถิ่นของสังคมของตน มิใช่จะลอกเอามาทั้งหมด แต่ใช้การไม่ได้ผลเลย

รวมทั้งต้องพยายามหาข้อมูลและศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเองอย่างละเอียด ซึ่งจะวางแผนในแต่ละโครงการ ข้อสำคัญ อย่าเชื่อผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศเสียหมด บางครั้ง ต้องวิเคราะห์ปัญหาด้วยตัวเองบ้าง ส่วนกรณีของผู้บริหาร ควรจะใช้วิสาหศึกษาผลงานทางวิชาการและผลงานการวิจัยบ้าง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการตัดสินและตอกย้ำใจอนุรักษ์ หากผู้บริหารบ้านเมืองยังชี้เกี้ยจไม่ยอมใช้วิชาการความรู้ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ อาจจะก่อให้เกิดการตัดสินใจผิดพลาด และความรู้ที่มีอยู่ไม่ได้ใช้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังสมอง และเงินทองมากมาย

๓. ผู้ดำเนินการในเกิดการเปลี่ยนแปลง อาจแยกออกเป็นหลายลักษณะ เช่น หากจะมองในแง่การนำเอาของใหม่มาใช้ในสังคม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือผู้นำเอาของใหม่มาใช้ (Innovator) หรือเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า ตัวแทนการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) บุคคลดังกล่าวมีความสำคัญมาก เพราะเป็นผู้ปฏิบัติใกล้ชิดกับคนธรรมดามัญ หรือชาวบ้าน ก่อให้เกิดทัศนคติที่ผิด ๆ ทำให้โครงการล้มเหลว หรือได้รับความสำเร็จตามเป้าประสงค์ได้ ฉะนั้น การเลือกเพื่อตัวบุคคลที่จะทำหน้าที่นี้ต้องพิจารณาอย่างดี โดยอาจน ที่มีความรู้ ความสามารถในการวิชาการเทคนิคใหม่ ๆ บวกกับบุคลิกภาพส่วนตัวที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เนลี่ยวนลาด เข้ากับคนอื่นและร่วมงานกับคนอื่นได้เป็นอย่างดี สามารถมองเห็นปัญหาและหนทางแก้ไขในสังคมที่ตนนำไปปฏิบัติการได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนต้องเป็นผู้ที่มีอุดมคติสูงที่จะทำงานให้แก่ส่วนรวม

1.2 ความรู้เกี่ยวกับความต้องการของคนในห้องกิน เมื่อผู้แทนการเปลี่ยนแปลงเข้าไปในห้องที่ที่ได้รับมอบหมายให้มีการเปลี่ยนแปลง เขาต้องเข้าไปสำรวจดูสภาพแวดล้อม และเขียนลักษณะของสถานการณ์ที่ควรจะได้รับการแก้ไขให้เข้าตามความคิดของเข้า ปัญหาต่าง ๆ ที่เขาประสบย่อมมีอยู่อย่างมากมาย เช่น กรณีที่เขาเป็นเจ้าหน้าที่ทางด้านสาธารณสุข อาจพบว่าในหมู่บ้านไม่มีระบบของการเก็บขยะมูลฝอย เชื้ออาหารปล่อยตกกระเบอะทัวไป ไม่มีระบบการถ่ายน้ำเสียอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดโคลนตามใต้ถุนและข้างบ้าน ป้อน้ำในชานบทไม่ทำให้ถูกสุขลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณขอบบ่อ เดิมไปด้วยหลุมบ่อและโคลนบางครั้งเป็นที่อาศัยของเป็ดและควาย ในหมู่บ้านมีบุ่งชุมและไข่มาเลเรียระบาด ไม่มีห้องน้ำ ชาวบ้านมักจะถ่ายอุจจาระและปัสสาวะตามพื้นไม้ไgl ๆ หมู่บ้าน ชาวบ้านไม่ดื่มน้ำด้วยน้ำส่วนใหญ่ได้มาจากบ่อหรือแม่น้ำ เป็นต้น

ปฏิกริยาครั้งแรกของผู้แทนการเปลี่ยนแปลงที่ควรจะทำ คือ พยายามเลือกปัญหาที่เขาคิดว่าเป็นปัญหาที่เลวและร้ายแรงที่สุด และเริ่มดำเนินการตามโครงการของเข้า เช่น ให้

คนตั้มน้ำรับประทาน ปรับปรุงบ่อน้ำ หลังจากที่เริ่มโครงการไปแล้วเข้าอ่าจพบว่าชาวบ้านไม่ค่อยให้ความสนใจหรือให้ความร่วมมือแต่ผู้เดิน เมื่อตัวแทนการเปลี่ยนแปลงไม่อยู่ ชาวบ้านอาจจะเฉย ไม่ปฏิบัติตามโครงการนั้น ๆ เลย สิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัญหาที่สำคัญว่าทำไม่ถูกใจได้รับความร่วมมือ จริงอยู่ ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงอาจจะเป็นพัฒนาการ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ชาวบ้านอาจจะต้องทำการตามด้วยความเกรงกลัว แต่โดยจริงใจแล้วอาจไม่เห็นด้วย

แม้ที่จริงแล้วชาวบ้านต้องการความช่วยเหลือและพอใจที่ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงเข้าไปช่วย แต่แนวความคิดเกี่ยวกับความจำเป็นที่จะให้ช่วยอะไรแตกต่างกัน ตัวแทนดังกล่าวอาจจะตีความหมายของบัญหาที่มีอยู่ในสังคมไปในทางหนึ่ง ตามความรู้และพื้นฐานทางครอบครัวของเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นชาวต่างประเทศ หรือพัฒนาการซึ่งเป็นชาวเมืองมาแต่กำเนิด จากการศึกษาขั้นปริญญาและคิดว่าบัญหาที่เข้าคิดนั้นสำคัญ ควรจะได้รับการปรับปรุงเป็นอันดับแรก แต่สำหรับชาวบ้านซึ่งมีพื้นฐานทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน อาจจะไม่คิดว่า สิ่งที่ตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงคิดว่าเป็นความจำเป็นที่ต้องแก้ไขนั้นเป็นบัญหาสำคัญที่ต้องรับตัวเข้าเลย ซึ่งการที่ชาวบ้านเห็นด้วยในตอนแรกนั้นเป็นเพื่อชาวบ้านเห็นว่าผู้ที่เข้ามาเพื่อเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นเป็นผู้ที่มีเกียรติหรือมีอำนาจมาจากภายนอก แต่เมื่อเวลาผ่านไป ชาวบ้านเห็นด้วยกับข้อตกลงในแต่ละโครงการทุกกรณี

ประการสำคัญ ผู้แทนของการเปลี่ยนแปลงจะต้องกระทำการให้ชนะใจของชาวบ้านก่อนจึงจะได้รับความร่วมมือ สิ่งที่เขาระจะทำก็คือ เริ่มทำงานตามความต้องการของชาวบ้าน โครงการนั้นเข้าจะต้องเห็นว่ามีทางที่จะได้รับความสำคัญและกระทำการด้วยความตั้งใจและเข้มแข็ง ตัวอย่าง ถ้าตัวแทนการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ชำนาญในเรื่องสัตว์เลี้ยง และมีความต้องการที่จะฉีดยาป้องกันให้แก่สัตว์ก่อนที่จะถึงฤดูกาลแพร่เชื้อโรค จึงไม่มีข้อสงสัยเลยว่า ชาวบ้านยอมต้องการให้สัตว์เลี้ยงของเขามีชีวิตรอด เมื่อฉีดวัคซีนให้แก่วัว หมู และไก่ในหมู่บ้านนี้ แล้ว และสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ไม่ตาย ในขณะที่สัตว์เลี้ยงของหมู่บ้านอื่นที่ไม่ได้รับการฉีดยาตายเป็น比例 ย่อมทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อในฝีมือและความรู้ของตัวแทนการเปลี่ยนแปลงคนนั้นและเป็นการง่ายที่เขาจะเริ่มโครงการอื่นต่อไป

ฉะนั้น ในการวางแผนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ควรจะเข้าใจถึงความต้องการของชาวบ้านเสียก่อน และดำเนินงานในเรื่องนั้น เมื่อกระทำการนั้นจนได้รับความสำคัญแล้ว จึงค่อยดำเนินการขั้นต่อไปหลังจากที่ได้รับความไว้ใจ และเชื่อมั่นต่อฝีมือการทำงานของเขากับชาวบ้านแล้ว

1.3 การสาขิตเกี่ยวกับการใช้ช่องใหม่ ประชาชนของประเทศไทยพัฒนามากจะไม่ค่อยเชื่อสิ่งใดง่าย ๆ เนื่องจากคนในประเทศไทยพัฒนาแล้ว ผู้คนต้องการความประจักษ์ชัดว่า สิ่งใหม่นั้นให้ผลประโยชน์จริงมากกว่าคำพูดอย่างล้อเลียน ของนักเทคนิค ดังตัวอย่างจากสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1930 ชาวนาอเมริกันต่างไม่ยอมรับการปลูกข้าวโพดพันธุ์ใหม่ แม้ว่าจะได้รับการบอกเล่าว่าได้ผลสูง นักเผยแพร่การเกษตรได้กล่าวถึงชาวนาในรัฐเท็กซัสถึงความพยายามของเขาระบบการแนะนำการปลูกข้าวโพดพันธุ์ใหม่ว่า “มีกลุ่มหมู่บ้านที่มีอันจะกินแห่งหนึ่งที่ไม่ยอมฟังผมเลย ผมได้พูดและพูดให้เข้าฟังถึงสรรพคุณของพันธุ์ข้าวโพดใหม่นี้ แต่ก็ไม่มีใครลองปลูกเลย ในที่สุดผมเกือบจะเลิกความพยายามนี้แล้ว แต่ได้พบกับชาวนาคนหนึ่งซึ่งพูดในเชิงตลกว่า เขาจะปลูกข้าวโพดพันธุ์ใหม่นี้หากผมสามารถสัญญาว่าจะจ่ายเงินทดแทนผลผลิตที่เสียหายจากการทดลองครั้งนี้ในเมื่อผลผลิตใหม่ได้ผลน้อยกว่าข้าวโพดพันธุ์เดิมของเข้า ผมก็รับคำทำ เพราะพื้นดินแวดล้อมเหมาะสมกับการปลูกข้าวโพดพันธุ์ใหม่ จากนั้นเขาปลูกข้าวโพดพันธุ์ใหม่ครึ่งหนึ่ง และปลูกข้าวพันธุ์เก่าอีกครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ของเข้า พอดีปืนน้ำโซคเข้าข้างฟัน ฟันไม่ตกมาก และข้าวโพดพันธุ์ใหม่เป็นพันธุ์ไม่ต้องใช้น้ำมาก จึงไม่เกิดโรคและได้ผลผลิตสูง เขายังชวนเพื่อบ้านเขามาดู และเลี้ยงผมอย่างดี ในปีการเพาะปลูกต่อมาชาวนาคนอื่น ๆ ก็ปลูกตามทั้งหมู่บ้าน....”

นี้เป็นตัวอย่างอีกตัวอย่างที่เกี่ยวกับการทดลองให้ชาวบ้านเห็นประจักษ์ชัดว่าสิ่งใหม่ ๆ ที่นำมาให้นั้นได้ผลชาวบ้านจึงปฏิบัติตาม และง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงตามแผนที่วางไว้ ตัวอย่างเช่นเดียวกันในการนำเอามันฝรั่งพันธุ์ทุนต่อโรคไปแนะนำให้ชาวเปรูปลูก โดยให้บริการทางด้านพันธุ์ ยาฆ่าแมลง และอุปกรณ์ที่ต้องการ ในปีแรกมีชาวบ้านจำนวนไม่กี่รายปลูก และได้ผลเป็นสองเท่าของพันธุ์เก่า ภายใต้เวลาเพียงสองปี ชาวนาที่อาศัยในหมู่บ้านนั้นจำนวน 300 ครอบครัว ปลูกมันฝรั่งพันธุ์ใหม่หมด และในระยะเวลาหนึ่งปีต่อมา หมู่บ้านนั้นกลายเป็นแหล่งผลิตมันฝรั่งรายใหญ่ที่สุดที่ส่งไปให้ตลาดในเมืองจีมา

การทดลองเพื่อให้ชาวบ้านเห็นจริงเห็นจังกับการนำเข้าของใหม่นั้น ควรจะหาทำเลที่สามารถทำได้ผล บางครั้งสามารถควบคุมสถานการณ์แวดล้อมได้พอควร ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงจะต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ให้ดี มีฉันนั้นจะทำให้โครงการต่าง ๆ ล้มเหลวไปหมด ตัวอย่างเช่น โครงการชลประทานของไฮตี้ เจ้าหน้าที่ได้สร้างความไม่เชื่อถือให้แก่ชาวบ้านในครั้งหนึ่งได้บอกให้แก่ชาวบ้านว่าจะซ้อมคลองส่งน้ำไปยังที่นา จึงต้องตัดน้ำไม่ให้ไหลไปยังที่นา แต่เจ้าหน้าที่เปลี่ยนแปลงแผนโดยไม่ได้บอกให้แก่ชาวนา ต่อมาอีกหลายสัปดาห์มีประกาศแจ้งให้แก่ชาวนาอีกถึงการตัดน้ำส่งที่นา ชาวนาที่ชาวบ้านไม่เชื่อฟังจึงปลูกพืชผักตามปกติ เมื่อคลองส่งน้ำถูกซ้อมจริง ๆ พืชผลจึงเสียหายหมด ทำให้ชาวบ้านหมดความเชื่อถือเจ้าหน้าที่ชลประทาน รวมทั้งโครงการชลประทานนี้ด้วย

1.4 บัญหาของภาษาและช่าวสาร บัญหานี้ถึงแม้เป็นเรื่องธรรมดามักญี่งกับเรื่องความเข้าใจระหว่างตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงกับผู้รับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องภาษาที่ใช้แต่ก็เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากและก่อให้เกิดบัญหาเป็นอย่างยิ่ง เพราะภาษาเป็นอุปสรรคสำคัญที่ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันอันจะนำไปสู่บัญหาอื่น ๆ ตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นชาวต่างประเทศ แม้ว่าเขาจะมีความรู้เชี่ยวชาญทางวิชาการสูงอย่างได้ก็ตาม แต่ไม่สามารถจะใช้ความรู้นั้นให้เกิดประโยชน์ได้เต็มที่ เพราะพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง บางครั้งผู้รับการเปลี่ยนแปลงอาจจะทำที่ว่าตนเองเข้าใจในคำพูดต่าง ๆ โดยแท้จริงแล้วไม่เข้าใจเลยตัวอย่างที่ดีสำหรับเรื่องนี้เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยผู้เชี่ยวชาญต้องการแนะนำการเลี้ยงสุกรและไก่พันธุ์ใหม่ให้แก่ชาวบ้าน เมื่อผู้เชี่ยวชาญได้เล่าถึงโครงการนี้ให้แก่ชาวบ้านฟัง ชาวบ้านพอกใจ เพราะเชื่อว่าเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสุกรพันธุ์ใหม่เป็นอย่างดี คงจะแนะนำอะไรได้มากและเป็นประโยชน์ แต่การเลี้ยงสุกรพันธุ์ใหม่นั้นผู้เชี่ยวชาญมีความชำนาญในห้องที่มีสภาพแวดล้อมดี และมีอาหารเลี้ยงตามหลัก (อาหารผสม) รวมทั้งมียาปรุงยาสัตว์เลี้ยงที่มีคุณภาพสูง สิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญต้องการจากชาวบ้านในขณะนั้น คือ ความรู้เรื่องราวด้วยภาษาที่มีสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านว่าจะเป็นไปได้ไหมที่จะนำเอาสัตว์เลี้ยงพันธุ์ใหม่มาเลี้ยงในบริเวณนั้นได้ แต่ชาวบ้านกลับเข้าใจว่าจะมีการเริ่มตั้งโครงการทดลองเลี้ยงสัตว์ บัญหาที่เกิดขึ้นก็คือการพูดกันไม่รู้เรื่อง

ประการถัดมา ได้แก่ ตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา มักจะเป็นผู้มีพื้นฐานและเกียรติยศสูง หรือเป็นคนชั้นสูง ได้รับการศึกษาสูง มีความเข้าใจลักษณะต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งและกว้างขวาง แต่เมื่อพูดหรืออธิบายแนวคิดใหม่ ๆ ให้ชาวบ้านฟัง คำพูดของตัวแทนดังกล่าวมักจะใช้ศัพท์สูง ๆ รวมทั้งสำนวนกារพูดสมัยใหม่ ผู้รับการเปลี่ยนแปลงฟังก็ไม่เข้าใจ เพราะฟังไม่รู้เรื่อง ทำให้ความเข้าใจในความคิดใหม่ของคนทั้งสองฝ่ายไม่ตรงกัน โครงการดังกล่าวจึงไม่ค่อยได้ผล

2. บัญหาเกี่ยวกับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงตามแผนมาก เพราะการวางแผนการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องเกี่ยวข้องกับคน ซึ่งคนในสังคมย่อมมีทัศนคติความเชื่อ ศาสนา คุณค่า ตลอดจนนิสัย และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ ลักษณะต่อไปนี้ย่อมมีความสำคัญต่อการรับของใหม่ ซึ่งตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงควรระมัดระวัง

ก. ความเกี่ยวข้องกันในด้านประเทศนี้ ความเกี่ยวข้องกันในเรื่องประเทศนี้มีบัญหา สำหรับผู้แทนของการเปลี่ยนแปลงมาก ทั้งนี้เป็นเพราะพุทธิกรรมหรือประเทศนี้บางอย่างมีบทบาท

ในหลายหน้าที่ในโครงสร้างของสังคม การเปลี่ยนแปลงจึงมีผลกระทบกระเทือนต่อหลายสถาบันทางสังคม ฉะนั้น การที่จะนำการเปลี่ยนแปลงอย่างใดเข้าไปในสังคมต้องพิจารณาถึงบทบาทของการเปลี่ยนแปลงว่าจะมีผลต่อประเทศอย่างอ่อนหรือเปล่า

ความเจริญของการอุดสาหกรรมและการอพยพของชาวนาเข้าไปในเมืองก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในความประพฤติของคนเหล่านี้ในการดำเนินชีวิต ในชนบท ความสัมพันธ์ของชาวบ้านเป็นแบบปฐมภูมิ ใกล้ชิด เกี่ยวพันกับญาติพี่น้องอย่างแน่นแฟ้น ให้ความช่วยเหลือ อนุเคราะห์ อื้ออารีต่อกัน เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในเมือง สถานการณ์ต่าง ๆ ไม่เหมือนกับชนบทเลย ทั้งในด้านประเพณี การดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ของคนในสังคม การนำเอาของใหม่ ๆ ไปให้แก่คนในชุมชนก็ใช่เดียว กัน อาจจะมีลักษณะของการขัดแย้งกับประเพณีอื่น ๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเกี่ยวกับการไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงของชาวอมริกัน-สเปน ในรัฐอริโซนา เมื่อเจ้าหน้าที่ได้นำอาช้าข้าวโพดพันธุ์ใหม่ไปเผยแพร่ โดยที่เขามีความสัมพันธ์กับชาวบ้านเป็นอย่างดี พุดภาษาสเปนได้ และซักชวนให้ชาวบ้านสามารถปลูกข้าวโพดพันธุ์ใหม่ เพราะในหมู่บ้านนั้นไม่มีอาหารเลี้ยงสัตว์ที่มีคุณภาพ ข้าวโพดนี้จึงมีประโยชน์มาก พอต่อมาอีก 2-3 ปี ชาวบ้านเลิกปลูก เข้าร่องได้รับทราบเรื่องของการเลิกปลูกข้าวโพดชนิดนี้ว่า แม่บ้านไม่ชอบ เพราะเมล็ดข้าวโพดพันธุ์ใหม่แข็งไม่สามารถนำเอามาปรุงเป็นอาหารได้ จึงพาภันออกให้สามีเลิกปลูกข้าวพันธุ์นี้เสีย เพราะข้าวโพดนั้นไม่ใช่เป็นอาหารของสัตว์ แต่เป็นอาหารของคน (ความเชื่อของชาวบ้าน) เมื่อใช้รับประทานเป็นอาหารไม่ได้ก็ไม่ควรปลูกต่อไป

ทางแก้ไขอาจจะให้เจ้าหน้าที่หาพันธุ์ข้าวโพดที่ใช้เป็นทั้งอาหารทั้งคนและสัตว์เลี้ยง หรืออาจจะให้ชาวนาปลูกข้าวโพดทั้งสองอย่างพร้อมกันเพื่อให้ครึ่งหนึ่งเป็นอาหารของคน อีกครึ่งหนึ่งเป็นอาหารของสัตว์ จึงทำให้ได้ความรู้ใหม่ว่า การที่จะนำสิ่งใดใหม่ ๆ ไปให้แก่ชุมชน ควรจะพยายามศึกษาหาถูกทาง ฯ วิธี เพื่อจะได้สนใจความต้องการของเข้าได้หลาย ๆ อย่าง

๙. สิ่งใหม่/กับสิ่งเก่า การนำเอาของใหม่ไปให้แก่สังคมได้สังคมหนึ่ง มักจะเกิดปัญหา การเข้ากันไม่ได้ในทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความคิดความเชื่อของสังคมผู้รับการเปลี่ยนแปลง ลักษณะทางด้านอนุรักษ์นิยม และความคิดว่าวัฒนธรรมของตนดีกว่าอย่างอื่น มีมาก จึงไม่ค่อยติดใจและยอมรับสิ่งใหม่ ๆ โดยง่าย เพราะยังมีความรู้สึกที่ไม่เชื่อไม่ค่อยวางใจไม่แน่ใจว่าจะทำให้วิถีชีวิตของตนดีขึ้นหรือเปล่า บางครั้งคนกลัวการเปลี่ยนแปลง ไม่อยากจะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ตนไม่เคยกระทำมาก่อน จนกว่าจะแน่ใจว่า การรับสิ่งใหม่มาแล้วไม่ทำให้ตนประสบกับความเดือดร้อน ลักษณะดังกล่าวจึงค่อยคลายลงบ้าง แต่ก็ไม่ใช่จะรับรับเอาโดยทันที

ตัวอย่างในเรื่องการรักษาโรคเป็นปัญหาที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน ในหมู่บ้านชนบทไทยมีการรักษาคนที่เป็นไข้โดยวิธีทางไสยาสาร์ เช่น หมอดี ผึ่งดฝีเมือง ไม่ค่อยยอมรับยาแผนปัจจุบัน ตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงจึงต้องพยายามพิสูจน์ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหากมีการเปลี่ยนแปลงมาใช้ของใหม่ ไม่ควรใช้วิธีรุนแรงหรือรื้อร้อน ควรจะหาทางใช้วิธีการลงมุนลงมือเพื่อให้ผู้รับการเปลี่ยนแปลงสามารถปรับตัวได้ทัน

ค. คนรุ่นใหม่กับการเปลี่ยนแปลง ในประเทศไทยที่กำลังพัฒนา ความแตกต่างระหว่างคุณค่ากับทัศนคติระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง เด็กรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อจากการสอนพسانทางวัฒนธรรมทั้งทางตะวันตกและตะวันออก ในขณะที่คนรุ่นเก่าได้ผ่านรากความเชื่อและประเพณีเก่าอย่างแนแฟ้น ยอมทำให้เกิดความลำบากในการแนะนำของใหม่ให้แก่ผู้ใหญ่ ตัวอย่างได้แก่ รัฐบาลเม็กซิโกได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดสอนการปั้นหม้อเครื่องปั้นดินเผา โดยพยายามลดที่จะลดการใช้กำลังงานลง ในระหว่างปี ค.ศ. 1930 การฝึกสอนครั้นนั้นได้แนะนำวิธีการใหม่ รวมทั้งเครื่องมือใหม่ ๆ ให้แก่ชาวบ้าน ต่อมากลายเป็นปรากฏว่าชาวบ้านไม่ยอมใช้เครื่องมือใหม่ดังกล่าวเพราะเข้าไม่สามารถทำเวลาและใช้เครื่องมือใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นิสัยของการรับประทานอาหารก็เช่นเดียวกัน ในสังคมด้อยพัฒนามักจะมีความเชื่อทางไสยาสาร์และวัฒนธรรมเกี่ยวกับเรื่องการกินอาหาร เช่น คนมีครรภ์ คนเจ็บป่วย แต่สำหรับคนรุ่นใหม่แล้วมักจะพอใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงโดยง่าย ฉะนั้น การวางแผนการเพื่อการเปลี่ยนแปลงในการยอมรับของใหม่นั้นควรจะพิจารณาถึงข้อนี้ด้วย หากต้องการให้โครงการประสบผลสำเร็จ ควรใช้คนรุ่นหนุ่มสาวเข้าช่วยเหลือ เพราะคนพวกนี้เปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ง่ายกว่า

ก. ศาสนาและความเชื่อนอกเหนืออันจำกัดของมนุษย์ ความเชื่อทางศาสนา มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมและต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ในประเทศไทยที่กำลังพัฒนานั้น ตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงพบว่าประชาชนไม่ค่อยมีการยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีสาเหตุสำคัญมาจากการเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับ “โชคชะตา” (fatalism) ความเชื่อแบบนี้มักจะدلใจให้คนมีชีวิตอยู่ด้วยการ “ไม่ค่อยพยายามทำอะไรตามหลักของเหตุและผล ตามหลักวิทยาศาสตร์ เพื่อความสุขของชีวิต การวางแผนต่อชีวิตนี้ พากผูกศาสนานิกายเชื่อว่าทุกอย่างมักจะเป็นไปตามกฎแห่งกรรม เช่นเดียวกับความเชื่อของพากอินดู พากอิสลามเรียกว่า “คิสมะห์” ในلاتินอเมริกา เรียก “ความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า”

ในปี ค.ศ. 1953 ได้มีการถกเถียงเกี่ยวกับขนาดของครอบครัวในประเทศไทยเดิม บ่อยครั้งที่คนไม่กังวลถึงจำนวนบุตรว่าจะมีเท่าไหร่ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากพระผู้เป็นเจ้าทรงบันดาลให้เด็กทุกคนเกิด เด็กคนไหนมีบุญดีก็มีชีวิตอยู่รอด คนไหนบุญน้อยก็ตายไป ทำให้คนเกิดทั้งหมดติดเชื้อกัน การวางแผนครอบครัวในการจำกัดจำนวนของบุตร ทำให้ทรงทราบวางแผนครอบครัวยากที่จะประสบความสำเร็จ ตลอดจนโซคชาต้าได้กำหนดถึงการตายของคนอันเนื่องมาจากการเจ็บป่วยหรือโรคขาดอาหารอีกด้วย

ตามปกติ โซคชาตามักจะเป็นหัวหน้าในทางลบ คือ การอธิบายถึงเรื่องที่ไม่เป็นมงคลทั้งหลาย เช่น ทำไม่คนถึงตาย ทำไม่พิชพันธุ์ร้ายญาหารถึงเสียหาย อีกทางหนึ่งโซคชาต้าอธิบายถึงจุดหมายปลายทางของชีวิตว่า บุญกุศลที่ได้สร้างสมไว้อย่างไรจะได้รับในชาตินext สิ่งเหล่านี้ทำให้คนไม่ค่อยจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ไม่ค่อยน้ำใจความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น เพราะการที่จะมีชีวิตดีแล้วอย่างไรขึ้นอยู่กับโซคชาตามากกว่าการกระทำ คนมักจะพอใจในชีวิตไม่ต่อสู้ต้านทานและเสียบต่อชีวิต

ในอีกทางหนึ่งที่ศาสนามีอิทธิพลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่สองแห่ง ประเด็นแรก ได้แก่ พระสงฆ์ หรือเจ้าอาวาส มีอำนาจหรืออิทธิพลต่อการร่วมมือของคนในหมู่บ้านต่อโครงการ ได. ที่ถูกนำไปสู่หมู่บ้าน ตัวอย่างเช่น การนำเอาโครงการการชุมชนบ่อน้ำไปสู่หมู่บ้านในประเทศไทย โครงการดังกล่าวจะไม่ได้รับความร่วมมือโดยถ้าปราศจากการยอมรับของพระสงฆ์ เมื่อพระยอมรับโครงการดังกล่าว ย่อมได้รับความสำเร็จตั้งแต่ต้น ตลอดจนความรับผิดชอบต่อการบำรุงรักษาบ่อน้ำ โครงการดังกล่าวไม่ได้รับความสำเร็จในประเทศペรู เพราะเจ้าหน้าที่ละเลยในการปฏิรักษาภัย พราะถือว่าเป็นเรื่องของโลกภายนอก ทางที่สอง การนำเอาของใหม่เข้าไปต้องพยายามอาศัยหลักทางศาสนาเข้าช่วยว่าเป็นสิ่งที่ไม่ขัดกับศาสนา และโครงการดังกล่าวจะต้องตามความเชื่อทางศาสนาด้วย

๗. มาตรฐานของความบริพัตติที่เหมาะสม ทุกวัฒนธรรมยอมมีกระบวนการแห่ง มาตรฐานของความบริพัตติเพื่อให้คนปฏิบัติตาม ตัวอย่างของการให้การศึกษาผู้ใหญ่ที่ประสบความยากลำบาก เช่น ในหมู่บ้านในประเทศไทยเดิม ตามโครงการเพื่อการพัฒนาเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ที่ให้ผู้ชายที่ไม่รู้หนังสือที่มีอายุเป็นผู้ใหญ่และหญิงที่มีบุตรแล้วไปเรียนหนังสือในโรงเรียนอีกว่าเป็นเรื่องที่น่าขัน น่าล้อเลย เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าพวกเขากำกินไปที่จะไปโรงเรียน กิจกรรมการไปเรียนหนังสือเป็นเรื่องที่ทำในตอนเด็ก ๆ จะนั่น จึงมีผู้ขาดหรือหยุดเรียน

เสียงกล่างคัน ส่วนใหญ่ที่มีบุตรแล้วไม่ยอมไปเลย แต่ในประเทศไทยลักษณะกลับตรงกันข้าม จึงมีผู้เข้าเรียนเป็นจำนวนมาก จะนั้น การที่นำเอกสารเปลี่ยนแปลงอะไรไปให้ต้องพยายามหามาตรฐานใหม่ให้แก่ประชาชน ซึ่งให้เห็นถึงเหตุผลในสิ่งใหม่ ๆ นั้น

ฉ. ระยะเวลาในการนำเอกสารใหม่ไปใช้ ในประเทศด้อยพัฒนา นักปักครองและตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงมักจะเริ่มโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับการปรับปรุงเพียงช่วงระยะเวลาสั้น เป็นครั้งคราว หลังจากที่มีการแนะนำโครงการใหม่ ๆ สรักระยะหนึ่ง ผู้ปกครองก็เลิกเอาใจใส่ โครงการดังกล่าวก็ไม่มีใครให้ความสนใจต่อไป ชาวบ้านต่างก็เลิกปฏิบัติตาม ทั้งนี้เพราะคนยังไม่สามารถยอมรับเอกสารใหม่ ๆ นั้นมาปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต แต่ละโครงการจะต้องทำติดต่อกันนาน จนชาวบ้านพิสูจน์ครั้งแล้วครั้งเล่าและรับมาปฏิบัติตามตลอดไปชั่วลูกชั่วหลาน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ โครงการวีคอสในประเทศไทย เป็นโครงการร่วมระหว่างรัฐบาลペรู กับมหาวิทยาลัยคอร์แนล ศหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1952 ได้มีโครงการพัฒนาทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ โภชนาการ อนามัย และการศึกษา ซึ่งกว่าจะได้รับความสำเร็จใช้เวลานานถึง 5 ปี ในปี ค.ศ. 1957 เมื่อคนในหมู่บ้านวีคอสรับช่วงทำงานต่อในการพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านของเข้า ได้อย่างดีแล้ว เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยคอร์แนลจึงออกจากหมู่บ้านไป

3. ปัญหาเกี่ยวกับลักษณะทางสภาพแวดล้อมและภูมิศาสตร์

ปัญหาดังกล่าวมาจากการที่เจ้าหน้าที่ของการเปลี่ยนแปลงไม่เข้าใจ ไม่มีความรู้ เกี่ยวกับสภาพหมู่บ้านที่ตนจะไปทำงานดีพอ เช่น ลักษณะสภาพภูมิอากาศ สภาพดินต่าง ๆ ไม่ถูกต้อง ทำให้โครงการต่าง ๆ ล้มเหลว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเขื่อนเก็บน้ำ ช่างเทคนิคก็จะกำหนดว่าจะได้รับผลในการส่งน้ำแก่ที่นาจำนวนเท่านั้นเท่านี้ไว้ สามารถผลิตกระแสไฟฟ้าจำนวนมาก แต่พอทำจริง ๆ ปรากฏว่าฝนไม่ตก ระดับน้ำในเขื่อนไม่พอกับความต้องการ เช่น อ่างเก็บน้ำที่โซโนรา ประเทศไทยเม็กซิโก เขื่อนภูมิพล และเขื่อนอื่น ๆ ในประเทศไทย ทำให้เสียเงินสำหรับโครงการจำนวนมาก เมื่อโครงการไม่ได้ผลตามที่เสนอไว้ในตอนแรก

ประการที่สอง เจ้าหน้าที่ไม่ทดลองโครงการบางอย่างให้ได้ผลແเนื่องก่อนที่จะแนะนำให้ชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านเข้าร่วมโครงการ แต่ผลการทดลองล้มเหลว ทำให้โครงการขาดความเชื่อถือ ในที่สุดผู้คนก็ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น

จากการที่ได้กล่าวถึงปัญหาต่าง ๆ มาตั้งแต่ต้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญไม่น้อยกว่าผู้วางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลง เจ้าหน้าที่ชั้นสูงของรัฐบาล และเจ้าหน้าที่สนับสนุนควรจะมีความรู้เกี่ยวกับประเทศไทยของตนอย่างละเอียด พยายามใช้ความรู้

เทคโนโลยีที่ได้รับจากประเทคโนโลยีทั่วโลกมาดัดแปลงแก้ไขให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย มิใช่ไปคัดลอกและเลียนแบบโดยปราศจากการไตร่ตรองว่าจะเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนของตนหรือไม่เพียงใด

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า การวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงมิใช่เป็นของง่ายที่ใคร ๆ ก็ทำได้ ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ทั้งทางด้านเทคนิควิทยาสมัยใหม่ และการศึกษาเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมอย่างละเอียด มองเห็นการณ์ไกล เพราะปัญหามักจะเกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ อย่างไรก็ตาม หากเราต่างเข้าใจกันว่า “ปัญหาคือสิ่งที่จะต้องได้รับการแก้ไข” บวกกับอุดมคติที่จะให้บ้านเมืองของตนเจริญแล้ว เครื่องกีดขวางต่าง ๆ ยอมจะถลวยตัวไปในไม่ช้า แม้จะต้องผ่านการล้มลุกคลุกคลาน ต่อไปอีก แต่รับรองว่าทุกอย่างที่จะไปถึงเป้าหมายสุดท้ายใกล้เข้ามาทุกที